

16 સંસ્કાર સંસ્કાર

હિન્દુઓ માને છે કે જીવનના દરેક પાસા પવિત્ર છે. તેથી જ વિભાવનાથી લઈને અંતિમ સંસ્કાર સુધીના દરેક મહત્વના તબક્કાને એક સ્મૃતિપત્ર તરીકે ઉજવવામાં આવે છે કે જીવન એ ઈશ્વરે આપેલી ભેટ છે જેને યોગ્ય રીતે માન આપવું જોઈએ અને તેની ઇચ્છાઓ અનુસાર જીવવું જોઈએ.

મરણોત્તર જીવનથી માણસે પોતાનો સ્વ સુધારવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આ અનુભૂતિ, માત્ર માનવજાત માટે અનન્ય છે, તેને તેના શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક સુખાકારી વિશે thinkંડાણપૂર્વક વિચારવા તરફ દોરી ગઈ છે. આ તરફ, વૈદિક દ્રષ્ટાઓએ સંસ્કાર તરીકે ઓળખાતા અવલોકનોનો સમૂહ સૂચવ્યો. (ગુજરાતીમાં ઉચ્ચારણ હોવા છતાં, આપણે મૂળ સંસ્કૃત સ્વરૂપનો ઉપયોગ કરીશું.)

સંસ્કારોનો સંસ્કાર માટે નજીકનો અંગ્રેજી શબ્દ સંસ્કાર છે, જે 'સંસ્કાર વિધિ' સાથે સંબંધિત છે. ઓક્સફોર્ડ અંગ્રેજી શબ્દકોશમાં, સંસ્કારને "ધાર્મિક વિધિ અથવા કૃત્યને આંતરિક અથવા આધ્યાત્મિક કૃપાની બાહ્ય અને દૃશ્યમાન નિશાની તરીકે ગણવામાં આવે છે." શાસ્ત્રીય સંસ્કૃત સાહિત્ય ગ્રંથોમાં, જેમ કે રઘુવંશ, કુમારસંભવ, અભિજ્ઞાન-શકુંતલ, હિતોપદેશ અને મનુ સ્મૃતિ, સંસ્કારનો અર્થ થાય છે: શિક્ષણ, ખેતી, તાલીમ, સંસ્કારિતા, સંપૂર્ણતા, વ્યાકરણની શુદ્ધતા, પોલિશિંગ, શણગાર, શણગાર, શુદ્ધિકરણ વિધિ, પવિત્ર વિધિ, પવિત્રતા, પવિત્રતા, ભૂતકાળની ક્રિયાઓ (કર્મો) ની અસર, કર્મોની યોગ્યતા, વગેરે

સંસ્કારની સામાન્ય વ્યાખ્યા, જેમાં ઉપરોક્ત તમામનો સમાવેશ થાય છે, "તેના અનિચ્છનીય ગુણોને દૂર કરતી વખતે કોઈ વસ્તુમાં સુધારો કરવો."

સંસ્કારોનો હેતુ

(1) સાંસ્કૃતિક. સંસ્કાર સંબંધિત વિવિધ વિધિઓ અને વિધિઓ વ્યક્તિત્વની રચના અને વિકાસમાં મદદ કરે છે. પરાશર સ્મૃતિમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે, "જેમ ચિત્ર વિવિધ રંગોથી દોરવામાં આવે છે, તેવી જ રીતે વિવિધ સંસ્કારોમાંથી પસાર થઈને વ્યક્તિનું ચરિત્ર રચાય છે." આમ, હિંદુ ગ્રંથોએ વ્યક્તિઓના ચરિત્રને આડેઘડ વધવા દેવાને બદલે સભાનપણે માર્ગદર્શન અને ઘડતર કરવાની જરૂરિયાતનો અહેસાસ કર્યો.

(2) આધ્યાત્મિક. દ્રષ્ટાઓના જણાવ્યા મુજબ, સંસ્કાર જીવનને ઉચ્ચ પવિત્રતા આપે છે. સંસ્કાર કરવાથી ભૌતિક શરીર સાથે જોડાયેલી અશુદ્ધિઓ દૂર થાય છે. આખું શરીર પવિત્ર છે અને આત્મા માટે યોગ્ય નિવાસસ્થાન છે. અત્રિ સ્મૃતિ અનુસાર માણસ જન્મ લે છે શૂદ્ર; ઉપનયન સંસ્કાર કરીને તે દ્વિજ બને છે (બે વાર જન્મ્યો); વૈદિક શાસ્ત્ર પ્રાપ્ત કરીને તે વિપ્ર (પ્રેરિત કવિ) બને છે; અને બ્રહ્મ (ભગવાન) ને સાકાર કરીને તે બ્રાહ્મણ બને છે. સંસ્કાર આધ્યાત્મિક પ્રયાસ (સાધના) નું એક સ્વરૂપ છે - આંતરિક આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ માટે બાહ્ય શિસ્ત. આમ, હિન્દુનું સમગ્ર જીવન એક ભવ્ય સંસ્કાર છે.

ઈશા ઉપનિષદ જણાવે છે કે સંસ્કારોનું અંતિમ લક્ષ્ય, સંસ્કારો અને વિધિઓનું નિરીક્ષણ કરીને "સંસારના બંધનને પાર કરીને મૃત્યુના મહાસાગરને પાર કરવાનું છે." આમાં આપણે ઉમેરી શકીએ કે જન્મ અને મૃત્યુના ચક્રને પાર કર્યા પછી, આત્મા પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરે છે - ભગવાન પુરુષોત્તમ.

ભલે વિવિધ શાસ્ત્રો દ્વારા નિર્ધારિત સંસ્કારોની સંખ્યા અલગ અલગ હોય, પરંતુ અમે વિદ્વાનોમાં સર્વસંમતિ ધરાવતા સોળે ધ્યાનમાં લઈશું:

જન્મસંસ્કાર

- પહેલાંના(1) ગર્ભાદાન (વિભાવના)
(2) પુમસાવન (એક પુરુષ મુદો ઉભો કરવો)
(3) સિમંતોનયન (વાળ -parting)

બાળપણ Samskaras

- (4) Jatakarma (જન્મ વિધિ)
(5) Namakarana (નામ આપવાની)
(6) Nishkrama (પ્રથમ સહેલગાહ)
(7) Annaprashana (પ્રથમ ખોરાક)
(8) Chudakarma (અથવા Chaul) (વડા Shaving)
(9) Karnavedh (earlobes વેધન)

શૈક્ષણિક Samskaras

- (10) Vidyarambha (આલ્ફાબેટ શીખવી)
(11) Upanayana (જનોઈ દીક્ષા)
(12) Vedarambha (વૈદિક અભ્યાસ શરૂઆત)
(13) Keshant (Godaan) (દાઢી Shaving)
(14) સમવર્તન (વિદ્યાર્થીત્વનો અંત)

લગ્ન સંસ્કાર

- (15) વિવાહ (લગ્ન સમારોહ)

મૃત્યુ સંસ્કાર

- (16) અંત્યેષ્ઠી (મૃત્યુ સંસ્કાર).

જન્મસંસ્કાર

પહેલાંના(1) ગર્ભાદાન (વિભાવના)ગર્ભા

" એટલે ગર્ભ. 'દાન' એટલે દાન. આમાં પુરુષ પોતાનું બીજ સ્ત્રીમાં મૂકે છે. ગૃહસૂત્રો અને સ્મૃતિઓ તંદુરસ્ત અને બુદ્ધિશાળી સંતાનને સુનિશ્ચિત કરવા માટે આ માટે ખાસ શરતો અને પાલન કરવાની હિમાયત કરે છે. પૂર્વજોને દેવું ચૂકવવા માટે બાળકોની વૃદ્ધિ જરૂરી માનવામાં આવી હતી. સંતાન હોવાનું બીજું કારણ તૈત્તીરિયા ઉપનિષદમાં આપવામાં આવ્યું છે. જ્યારે વિદ્યાર્થી તેના વૈદિક અભ્યાસને સમાપ્ત કરે છે, ત્યારે તે તેના શિક્ષક પાસેથી વિદાય લેવાની પરવાનગીની વિનંતી કરે છે (સંસ્કાર 14 જુઓ). પછી શિક્ષક તેને કેટલીક સલાહ આપીને આશીર્વાદ આપે છે જે તેણે જીવનભર આત્મસાત કરવી જોઈએ.એક છે:

આજ્ઞાઓમાંથી"પ્રજાતન્તુ મા વ્યાવયચ્છેત્સેહી ..."

(શિક્ષાવલ્લી, અનુવાક 11.11)

"કોઈના વંશને સમાપ્ત ન કરો - તેને (સંતાન દ્વારા) ચાલુ રાખવા દો."

(2) પુમસાવન (પુરુષનો મુદો ઉભો કરવો)

પુમસાવન અને સીમંતોનાયન (ત્રીજો સંસ્કાર) માત્ર મહિલાના પ્રથમ અંક દરમિયાન કરવામાં આવે છે. ગર્ભાવસ્થાના ત્રીજા કે ચોથા મહિનામાં પુંસાવન કરવામાં આવે છે જ્યારે ચંદ્ર પુરુષ નક્ષત્રમાં હોય છે, ખાસ કરીને તિથ્ય-નક્ષત્રમાં. આ પુરુષ બાળકનું પ્રતીક છે. તેથી પુમસાવન શબ્દનો શાબ્દિક અર્થ થાય છે 'પુરુષ સંતાન'. આયુર્વેદના પ્રાચીન ઋષિ સુશ્રુતે તેમની સુશ્રુત સંહિતામાં આ પ્રક્રિયાનું વર્ણન કર્યું છે: "સુલક્ષ્મણ, બટાસુર્ગ, સહદેવી અને વિશ્વદેવ - આમાંની કોઈપણ બ્રહ્મણી સાથે દૂધ પીવાથી વ્યક્તિએ જમણા નસકોરામાં ત્રણ કે ચાર ટીપાંનો રસ નાખવો જોઈએ. સગર્ભા સ્ત્રી. તેણે રસ ન ફેંકવો જોઈએ. "

(3) સિમંતોનાયન (હેર-પાર્ટિંગ)

ગુજરાતીમાં આ ખોડો ભરવો તરીકે ઓળખાય છે. આમાં પતિ પત્નીના વાળના ભાગો કરે છે. આ સંસ્કારનું ધાર્મિક મહત્વ માતાને સમૃદ્ધિ અને અજાત બાળકને દીર્ઘાયુ લાવવાનું છે. તે દૃષ્ટ પ્રભાવથી પણ બચાવે છે. શારીરિક મહત્વ રસપ્રદ અને અદ્યતન છે. સુશ્રુત (શારીરસ્થાન, ચ. 33) માનતા હતા કે ગર્ભાવસ્થાના પાંચમા મહિનામાં કુટસનું મન રચાય છે. તેથી તંદુરસ્ત બાળકને જન્મ આપવા માટે માતાએ અત્યંત કાળજી લેવી જરૂરી છે. વિગતો જણાવતા, સુશ્રુતે સગર્ભા માતાને તમામ પ્રકારની મહેનત ટાળવા માટે આદેશ આપ્યો: દિવસ દરમિયાન sleeping ધવાનું ટાળો અને રાત્રે જાગૃત રહો, અને ડર, શુદ્ધિકરણ, ફ્લેબોટોમી (નસો કાપવાથી લોહી લેવું) અને કુદરતી વિસર્જનને સ્થગિત કરવાનું ટાળો. (શેરિસ્થાન ચ. 21).

સંસ્કારો ઉપરાંત જે ગર્ભના શારીરિક સ્વાસ્થ્યને અસર કરે છે, પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં તેના પર છાપેલા સંસ્કારના ઉદાહરણો છે. મહાભારતમાંથી આપણે જાણીએ છીએ કે અર્જુનનો પુત્ર અભિમન્યુ તેની માતા સુભદ્રાના ગર્ભમાં હતા ત્યારે યુદ્ધની રણનીતિના રહસ્યો શીખ્યા. શ્રીમદ્ ભાગવતના બાળ-ભક્ત પ્રહલાદને માતા ના કાયાધુના ગર્ભમાં હતા ત્યારે ભગવાન નારાયણના મહિમા વિષે જાણવા મળ્યું. જે રીતે ગર્ભ બાહ્ય જગતમાંથી સારા આધ્યાત્મિક સંસ્કારોને પકડી શકે છે, તેનાથી વિપરીત પણ સાચું છે. તે ચોક્કસપણે માતાની કેટલીક અનિચ્છનીય ટેવોથી પ્રભાવિત થઈ શકે છે. આજે આપણે જાણીએ છીએ કે ધૂમ્રપાન, દારૂ, અમુક દવાઓ અને દવાઓ ગર્ભ પર હાનિકારક અસર કરે છે. વરાહ સ્મૃતિ ગર્ભાવસ્થા દરમિયાન માંસ ખાવાની મનાઈ કરે છે. તેથી, સ્મૃતિઓએ પતિને તેની સગર્ભા પત્નીના શારીરિક, માનસિક અને આધ્યાત્મિક સ્વાસ્થ્યને જાળવવા માટે દરેક શક્ય કાળજી લેવાનો આદેશ આપ્યો. કલાવિધાન તેને વિદેશ જવા કે યુદ્ધ કરવા, નવું ઘર બનાવવા અને સમુદ્રમાં સ્નાન કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.

બાળપણ સંસ્કાર

(4) જાતકર્મ (જન્મ વિધિ)

આ વિધિઓ બાળકના જન્મ સમયે કરવામાં આવે છે. એવું માનવામાં આવે છે કે નવા જન્મેલા લોકો પર ચંદ્રની વિશેષ અસર પડે છે. આ ઉપરાંત, ગ્રહોનું નક્ષત્ર - નક્ષત્ર - પણ શુભની ડિગ્રી નક્કી કરે છે. જો કોઈ અશુભ વ્યવસ્થા દરમિયાન જન્મ થાય છે, તો બાળક પર તેની હાનિકારક અસરોથી બચવા માટે જાતકર્મ કરવામાં આવે છે. પિતા પણ આશીર્વાદ માટે બ્રાહ્મણિષ્ઠ સત્પુરુષને વિનંતી કરશે.

(5) નામકરણ (નામ આપવું)

જન્મ સમયે નક્ષત્રોની ગોઠવણીના આધારે, બાળકનું નામ જાતિ પરંપરા દ્વારા નક્કી કરેલા દિવસે રાખવામાં આવે છે.

હિન્દુ ધર્મમાં, બાળકને વારંવાર અવતાર, દેવતા, પવિત્ર સ્થળ અથવા નદી, સંત, વગેરેના નામ પરથી રાખવામાં આવે છે, જે પવિત્ર મૂલ્યોની સતત યાદ અપાવે છે જેના માટે તે નામ રજૂ કરે છે.

(6) નિષ્ક્રમ (પ્રથમ સહેલગાહ)

ત્રીજા મહિનામાં બાળકને અગ્નિ (અગ્નિ) અને ચંદ્ર (ચંદ્ર) દર્શનની મંજૂરી છે. ચોથા મહિનામાં તેને પહેલી વાર ઘરની બહાર કાઢવામાં આવે છે, પિતા અથવા મામા દ્વારા, ભગવાનના દર્શન માટે મંદિરમાં.

(7) અન્નપ્રાશન (પ્રથમ ખોરાક)

બાળકને નક્કર ખોરાક આપવો એ આગામી મહત્વનો સંસ્કાર છે. એક પુત્ર માટે આ મહિનાઓમાં કરવામાં આવે છે - 6 ફી, 8 મી, 10 મી અથવા 12 મી મહિનામાં. પુત્રી માટે આ વિચિત્ર મહિનાઓમાં કરવામાં આવે છે - 5, 7 અથવા 9 મહિના. આપવામાં આવતો ખોરાક ઘી સાથે રાંધેલા ચોખા છે. કેટલાક સૂત્રો આ સાથે મધ ભેળવવાની સલાહ આપે છે.

આ સંસ્કારની હિમાયત કરીને, જુઓની સાધિઓએ બે મહત્વની બાબતો પૂર્ણ કરી. પ્રથમ, બાળકને યોગ્ય સમયે માતાથી દૂર કરવામાં આવે છે. બીજું, તે માતાને બાળકને સ્તનપાન બંધ કરવાની ચેતવણી આપે છે. કારણ કે, એક અજાણી માતા, ઘણા પ્રેમથી, બાળકને સ્તનપાન કરાવવાનું ચાલુ રાખે છે, તે સમજ્યા વિના કે તે પોતાની જાત અથવા બાળક માટે ઘણું સારું કરી રહી નથી.

(8) યુડાકર્મ (ચૌલ) (માથું કપાવવું) આ સંસ્કારમાં(પુત્રનું) મુંડન કરવું અથવા તેને જનોઈ (ઉપનયન) સાથે પ્રારંભ કરાવવાનો

1, 2, 3 અથવા 5 માં વર્ષમાંસમાવેશ થાય છે. સુશ્રુત અનુસાર, નખ કાપવા સાથે આનું મહત્વ આનંદ, હળવાશ, સમૃદ્ધિ, હિંમત અને સુખ આપવાનું છે (ચિકિત્સસ્થાન. ચ. 24-72). ચરકે પણ આવો જ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો.

લાંબા આયુષ્ય માટે માથાની ટોચ પર વાળનો એક ભાગ (શિખા, ચોટલી) બાકી છે. સુશ્રુત તેનું મહત્વ જણાવે છે, "માથાની અંદર, ટોચની નજીક, શિરા (ધમની) અને સંધિ (જટિલ જંકચર) નો સંયુક્ત છે. ત્યાં, વાળની ધારમાં, એક મહત્વપૂર્ણ સ્થળ છે જેને અધિપતિ (ઓવરલોડ) કહેવાય છે. "આ ભાગમાં કોઈ પણ ઈજા અચાનક મૃત્યુનું કારણ બને છે" (શરિસ્થાન ચ. VI, 83). સમય જતાં, શિખાને હિન્દુ ધર્મનું પ્રતીક માનવામાં આવતું હતું અને તેને દૂર કરવું ગંભીર પાપ (લાગૂ હરિતા IV) તરીકે ગણવામાં આવતું હતું.

(9) Karnavedh (earlobes વેધન)

બાળકના કાન ભાગોમાં 12 અથવા 16 દિવસે ક્યાં કાણું કરવામાં આવે છે; અથવા 6 ફો, 7 મો અથવા 8 મા મહિનો; અથવા 1 લી, 3 જી, 5 મી, 7 મી અથવા 9 મી વર્ષ. સુશ્રુતે દલીલ કરી, "બાળકના કાનને રક્ષણ માટે (હાઇડ્રોકોઇલ અને હર્નીયા જેવા રોગોથી) અને શણગાર (શારીરસ્થાન ચ.16.1, ચિકિત્સસ્થાન ચ

.19.21) માટે વીંધેલા હોવા જોઈએ. એક સર્જન. છોકરા માટે, જમણો કાનનો ભાગ પહેલા અને છોકરી માટે, ડાબી બાજુએ વીંધાય છે. આજે છોકરાઓ માટે, આ સંસ્કાર ફક્ત ભારતના કેટલાક રાજ્યોમાં પ્રચલિત છે. તેમને earrings વસ્ત્રો સક્ષમ કરવા

શૈક્ષણિક Samskaras

(10) Vidyarambh (આલ્ફાબેટ શીખવી)

આ સમસ્કારા પણ Akshararambha, Aksharlekhan, Aksharavikaran અને Aksharavishkaran તરીકે ઓળખવામાં આવે છે..

તે પાંચ વર્ષની ઉંમરે કરવામાં આવે છે અને તે વેદિક અભ્યાસ શરૂ કરો તે પહેલાં જરૂરી છે Vedarambh.

સ્નાન કર્યા પછી, બાળક પશ્ચિમ તરફ બેસે છે, જ્યારે આચાર્ય (શિક્ષક) પૂર્વ તરફ બેસે છે. કેસર અને ચોખા ચાંદીના પાટિયા પર પથરાયેલા હોય છે. સોના અથવા ચાંદીના પેનથી બાળકને ચોખા પર અક્ષરો લખવા માટે બનાવવામાં આવે છે. e નીચેના શબ્દસમૂહો લખ્યા છે: "ગણેશને નમસ્કાર, સરસ્વતી (જ્ knowledgeાનની દેવી) ને નમસ્કાર, પારિવારિક દેવતાઓને નમસ્કાર અને નારાયણ અને લક્ષ્મીને નમસ્કાર." પછી બાળક લખે છે, "નમ નમ Sidd સિદ્ધમ". ત્યારબાદ તે આચાર્યને ભેટ અર્પણ કરે છે, જેમ કે પાગ અને સફો (કપડાથી માથું શણગારવું). આચાર્ય પછી બાળકને આશીર્વાદ આપે છે.

(11) ઉપનયન (યજ્ઞોપવિત) (પવિત્ર દોરાની દીક્ષા)

આઠ વર્ષની ઉંમરે પુત્રની આચાર્ય દ્વારા પવિત્ર દોરાથી શરૂઆત કરવામાં આવે છે, જેને જનોઈ અથવા યજ્ઞોપવિત તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત તમામ સંસ્કારોમાં આને સર્વોચ્ચ માનવામાં આવે છે. તે નવા જીવનની પરો છે, તેથી દ્વિજ - બે વાર જન્મ. બાળક વિદ્યાર્થીત્વ અને સંપૂર્ણ શિસ્તના જીવનમાં પ્રવેશ કરે છે જેમાં બ્રહ્મચર્ય (બ્રહ્મચર્ય) નો સમાવેશ થાય છે. તે આચાર્ય દ્વારા સંભાળ લેવા માટે તેના માતાપિતાના વાલીપણને છોડી દે છે. આ સંસ્કાર બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય અને વૈશ્ય દ્વારા છોકરાઓ અને છોકરીઓ બંને માટે કરવામાં આવે છે. તેથી, છોકરો અને છોકરી બંનેએ શિસ્ત, સાચા જીવન અને શારીરિક સેવાની તાલીમ મેળવી. સમય દરમિયાન આ સંસ્કાર છોકરીઓને આપવાનું બંધ કરી દીધું, જે આ રીતે formત્ત્વપચારિક રીતે શિક્ષણ મેળવવામાં નિષ્ફળ રહી. આજે, આ સંસ્કાર અંતર્ગત શિક્ષણની પરંપરા ખતમ થઈ ગઈ છે. ઉપનયન માત્ર પુત્રને દ્વિજત્વ આપવાનું કામ કરે છે.

ઉપ એટલે 'નજીક.' નયનનો અર્થ 'તેને (તેને) લઈ જવો' એટલે કે પુત્રને શિક્ષક પાસે લઈ જવો.

માતાપિતાની જેમ, આચાર્ય વિદ્યાર્થીને પ્રેમ અને ધીરજથી એક ચારિત્ર્યવાન માણસ બનાવશે. તે તેનામાં વેદનું અમૂલ્ય જ્ knowledgeાન કેળવશે. ઉપનયનનો આ બીજો અર્થ છે. વિશ્વની તમામ સાંસ્કૃતિક પ્રણાલીઓમાં, આ હિન્દુ સંસ્કાર કરતાં વિદ્યાર્થીત્વ માટે આટલા ઉંચા અને કડક આદર્શની કોઈએ હિમાયત કરી નથી. જો કોઈ વિદ્યાર્થી નિષ્ઠાપૂર્વક આ સંસ્કારનું નિરીક્ષણ કરે છે, તો તે સફળ વિદ્વાનમાં ફેરવાશે. આ ઉપરાંત, આ સમયગાળા દરમિયાન, તે આચાર્ય પાસેથી મેળવે છે, જે ગૃહસ્થના જીવન માટે મજબૂત પૃષ્ઠભૂમિ છે જે તે પછીથી દાખલ કરશે.

આજે, આચાર્યના ઘરે રહેવું દેખીતી રીતે શક્ય નથી. પરંતુ આગામી શ્રેષ્ઠ સમકક્ષ એક છાત્રલય - બોર્ડિંગ સ્કૂલમાં પ્રવેશ કરવો છે. શિસ્તમાં સમાવિષ્ટ વિદ્યાર્થીમાં મનોબળ આવે છે જે સામાન્ય રીતે ઘરે શક્ય નથી.

જ્યાં વિદ્યાર્થીઓ એક જનોઈ પહેરે છે, ઘરવાળા બે પહેરી શકે છે; એક પોતાના માટે અને એક તેની પત્ની માટે.

જનોઈના ત્રણ તાર ત્રણ ગુણ દર્શાવે છે - સત્વ (વાસ્તવિકતા), રાજસ (ઉત્કટ) અને તમસ (અંધકાર). તેઓ પહેરનારને એ પણ યાદ અપાવે છે કે તેણે દ્રષ્ટા, પૂર્વજો અને દેવતાઓના ત્રણ દેવાની ચૂકવણી કરવી પડશે.

ત્રણ તારને બ્રહ્મગંથી તરીકે ઓળખાતી ગાંઠ દ્વારા બાંધવામાં આવે છે જે બ્રહ્મા (સર્જક), વિષ્ણુ (નિરંતર) અને શિવ (સમતલ) નું પ્રતીક છે.

જનોઈ પહેરવાનું એક મહત્ત્વનું મહત્વ એ છે કે ધારણ કરનારા વિવિધ દેવી -દેવતાઓથી સતત વાકેફ રહેશે જે દોરાઓ રજૂ કરે છે. તેથી, તે ધર્મશાસ્ત્ર અનુસાર ન હોય તેવી કોઈ પણ કાર્યવાહી કરતા પહેલા જાગૃત રહેશે.

(12) વેધરમ્ભ (વૈદિક અભ્યાસની શરૂઆત)ધર્મસૂત્રોની

આ સંસ્કારનો ઉલ્લેખપ્રારંભિક યાદીમાં કરવામાં આવ્યો ન હતો, જેણે તેના બદલે ચાર વૈદિક વ્રતો - વેદ વ્રતોની યાદી આપી હતી. એવું લાગતું હતું કે ઉપનયન શિક્ષણની શરૂઆતને ચિહ્નિત કરે છે, તેમ છતાં તે વૈદિક અભ્યાસ સાથે સુસંગત નથી. તેથી વૈદિક અભ્યાસ શરૂ કરવા માટે એક અલગ સંસ્કાર જરૂરી લાગ્યો. આ સંસ્કારમાં, દરેક વિદ્યાર્થી, તેના વંશ અનુસાર, વેદની પોતાની શાખામાં માસ્ટર છે.

(13) કેશાંત (ગોદાન) (dardી હજમત કરવી)

આ સંસ્કાર ચાર વેદ વ્રતમાંથી એક તરીકે સમાવિષ્ટ છે. જ્યારે અન્ય ત્રણ ઝાંખા પડી ગયા, ત્યારે કેશાંત પોતે એક અલગ સંસ્કાર બની ગયો. 'કેશ' એટલે વાળ અને 'કીડી' એટલે અંત. આ સંસ્કારમાં સોળ વર્ષની ઉંમરે વિદ્યાર્થી દ્વારા પ્રથમ dardી કપાવવાનો સમાવેશ થાય છે. તેને ગોદાન પણ કહેવામાં આવે છે કારણ કે તેમાં આચાર્યને ગાય ભેટ અને વાળંદને ભેટનો સમાવેશ થાય છે.

વિદ્યાર્થી હવે પુરુષત્વમાં પ્રવેશી રહ્યો હોવાથી તેણે યુવાનીના તેના આવેગ પ્રત્યે વધુ જાગૃત રહેવું જરૂરી છે. તેમને તેમના બ્રહ્મચર્યના વ્રતની યાદ અપાવવા માટે, તેમણે નવેસરથી વ્રત લેવું જરૂરી છે; એક વર્ષ માટે કડક સાતત્ય અને કડક શિસ્તમાં રહેવું.

(14) સમવર્તન (વિદ્યાર્થીત્વનો અંત)

આ સંસ્કાર બ્રહ્મચર્ય તબક્કાના અંતે કરવામાં આવે છે - વિદ્યાર્થીત્વનો અંત. 'સમા વર્તન' નો અર્થ 'આચાર્યના ઘરેથી ઘરે પરત ફરવું.' આમાં વિધિપૂર્વક બલિદાન સ્નાનનો સમાવેશ થાય છે જેને અવભુત સ્નાન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. તે બલિદાન છે કારણ કે તે બ્રહ્મચર્યના લાંબા પાલનનો અંત દર્શાવે છે. તે એક ધાર્મિક સ્નાન છે કારણ કે તે વિદ્યાર્થી દ્વારા શીખવાના સમુદ્રને પાર કરવાનું પ્રતીક છે - તેથી વિદ્યાનાટક - જેણે શિક્ષણનો સમુદ્ર પાર કર્યો છે. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં, શિક્ષણને સમુદ્ર સાથે સરખાવવામાં આવે છે.

સ્નાન કરતા પહેલા, વિદ્યાર્થીએ આચાર્ય પાસેથી તેની વિદ્યાર્થીત્વ સમાપ્ત કરવાની પરવાનગી લેવી પડશે અને તેને ગુરુ -દક્ષિણા - ટ્યુશન ફી આપવી પડશે. પરવાનગી જરૂરી છે કારણ કે તે વિદ્યાર્થીને પરિણીત જીવન માટે શિક્ષણ, આદત અને પાત્રમાં યોગ્ય વ્યક્તિ તરીકે પ્રમાણિત કરે છે. સ્વાભાવિક છે કે વિદ્યાર્થી ફી ભરવાની સ્થિતિમાં નથી. એક સૂત્ર શિક્ષકનું વર્ણન અવેતન તરીકે વર્ણવે છે, "સાત ખંડો ધરાવતી પૃથ્વી પણ ગુરુ-દક્ષિણા માટે પૂરતી નથી." પરંતુ itypચારિકતા જરૂરી સૌજન્ય છે અને આચાર્ય કહે છે, "મારા બાળક, પૈસાથી પૂરતું. હું તારી ગુણવત્તાથી સંતુષ્ટ છું." તે તૈતિરીયા ઉપનિષદ (1.11) માં નોંધાયેલા દિક્ષાંત પ્રવચન તરીકે જાણીતા પ્રભાવશાળી નિવેદનો સાથે વિસ્તૃત કરશે.

જે વિદ્યાર્થીઓ બ્રહ્મચર્યનું અવલોકન કરતા આજીવન વિદ્યાર્થીઓ તરીકે રહેવાની ઈચ્છા ધરાવતા હતા તેઓ આચાર્ય સાથે રહેશે. આજે, આનો અર્થ છે આધ્યાત્મિક ગુરુ - એકાંતિક સત્પુરુષ અને સાધુ બનવું. આ રીતે વિદ્યાર્થીએ સન્યાસમાં પ્રવેશ કરવા માટે આગામી બે આશ્રમોને બાયપાસ કર્યા.

(15) વિવાહ

આ તમામ હિન્દુ સંસ્કારોમાં સૌથી મહત્વપૂર્ણ છે. સ્મૃતિઓ ગૃહસ્થ (ગૃહસ્થ) આશ્રમને સર્વોચ્ચ ગણે છે, કારણ કે તે અન્ય ત્રણ આશ્રમોનું કેન્દ્રિય સમર્થન છે.

મનુએ આજ્ઞા આપી, "જીવનનો પ્રથમ ક્વાર્ટર ગુરુના ઘરમાં વિતાવ્યો, બીજો ત્રિમાસિક પત્ની સાથે પોતાના ઘરમાં, અને ત્રીજો ક્વાર્ટર જંગલમાં, યોથામાં સંન્યાસ લેવો જોઈએ, દરેક દુન્યવી બંધનો ત્યાગ કરવો જોઈએ." (મનુ સ્મૃતિ IV.1). લગ્ન દ્વારા વ્યક્તિ જીવનના ચાર પુરુષાર્થ (પ્રયત્નો) પ્રાપ્ત કરી શકે છે: ધર્મ (સદાચાર), અર્થ (સંપત્તિ), કામ (ઇચ્છા) અને મોક્ષ (મોક્ષ). તે સંતાન પેદા કરીને પૂર્વજોનું દેવું ચૂકવવામાં પણ સક્ષમ છે. બાળકો માટે પ્રસૂતિ પણ લગ્નનો પ્રાથમિક હેતુ છે.

ધાર્મિક સંસ્કાર હોવા ઉપરાંત, હિન્દુ લગ્નને એક મહત્વપૂર્ણ સામાજિક સંસ્થા તરીકે પણ ગણવામાં આવે છે. સ્થિર અને આદર્શ સમાજ વિકસાવવા માટે, લગ્નને વિશ્વની તમામ સંસ્કૃતિઓમાં આવશ્યક તત્વ તરીકે ગણવામાં આવે છે. વફાદાર વૈવાહિક સંબંધો વિનાનો સમાજ અધોગતિ તરફ વલણ ધરાવે છે. એવું કહેવામાં આવે છે કે રોમનોના પતનનું એક કારણ અસ્પષ્ટતા હતી. લગ્ન દ્વારા, વ્યક્તિ અને સમાજ બંને, જ્યારે નૈતિક ધોરણોમાં રહે છે, સાથે મળીને પ્રગતિ કરી શકે છે. સાથોસાથ તે અન્યને નુકસાન પહોંચાડતું નથી કે વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનું ઉલ્લંઘન કરતું નથી. આ સંસ્કાર સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો અને ધર્મમાં વધારો કરે છે. તે નૈતિક પ્રામાણિકતા અને આત્મ નિયંત્રણને સમર્થન આપે છે અને પ્રોત્સાહન આપે છે.

હિન્દુ લગ્ન - માન્યતાઓ અને લાગણીઓ

હિન્દુ લગ્ન પ્રણાલીને ધાર્મિક અને સામાજિક સંસ્થા તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે. વધુ મહત્વની વાત એ છે કે તે માત્ર બે વ્યક્તિઓને બદલે બે આત્માઓનું મિલન છે. આ આધ્યાત્મિક રીતે ધ્યાનમાં લેવા માટે, એક વ્યક્તિ ત્રણ શરીરથી બનેલો છે: ભૌતિક - પદાર્થથી બનેલો (સ્થૂલ), સૂક્ષ્મ - મનથી બનેલો (સૂક્ષ્મ) અને કારણ - જીવ (કરણ) થી બનેલો. વૈદિક લગ્ન એ ત્રણેય વચ્ચેનું જોડાણ છે - દ્રવ્ય સાથે દ્રવ્ય, મન સાથે મન અને જીવ સાથે જીવ. તેના સંસ્કાર વ્રતો સાથે, દંપતી જીવનના ચાર ઉદ્દેશો (પુરુષાર્થ) પ્રાપ્ત કરવા માટે એક સાથે મુસાફરી કરે છે.

આ મુસાફરી દરમિયાન દંપતી તેમની ઇચ્છાઓ સંતોષે છે - કમાવવા, બાળકોને જન્મ આપવા અને સમાજની સેવા કરવા. આ ઉપરાંત, તેઓ ભક્તિ (ભક્તિ) ના માર્ગને અનુસરે છે અને બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મની પોતાની અંદર દિવ્યતા શોધે છે. આ વિધિ દરમિયાનના એક સંસ્કારમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે. વરરાજામાં નારાયણ અને કન્યામાં લક્ષ્મીને બોલાવવા માટે મંત્રોનો જાપ કરવામાં આવે છે. માતાપિતા, સંબંધીઓ અને ત્યાં હાજર દરેક લોકો તેમને નમન કરે છે. મિલન ભગવાન અને દેવી વચ્ચે છે, બે ભૌતિક સંસ્થાઓ નથી. દંપતીને અંતર્ગત આદેશ છે, "તમે શરીર નથી, પણ આત્મા છો."

આત્મા તરીકે વૈદિક વિવાહનો મૂળભૂત આધાર છે. તે વિશ્વની તમામ સંસ્કૃતિઓમાં અનન્ય છે - જે મુખ્યત્વે ઉત્કટ પર આધારિત ગાંધર્વ પ્રણાલીનું નિરીક્ષણ કરે છે. વૈવાહિક વિવાદમાં આ સમજણ વધુ મહત્વની છે.

કોઈપણ વૈવાહિક વિખવાદના મૂળમાં શરીરની સભાનતા અને વ્યક્તિના અહંકારને કારણે અસહિષ્ણુતા છે - 'હું' અને 'મારું'. જો દંપતી એક સામાન્ય, અંતિમ ધ્યેય, મોક્ષ માટે આત્મા દ્વારા એક થાય છે, તો 'હું' અને 'તમે' અસ્તિત્વ બંધ કરી દે છે. આનું કારણ એ છે કે 'હું' અને 'તમે' પ્રયોગમૂલક આત્મા છે. અને જ્યારે 'હું' અને 'તમે' આત્મા હોવાનું માનવામાં આવે છે, ત્યારે સંઘર્ષ ક્યાં છે જે અન્યથા સ્વાર્થી હેતુઓ અને ઇચ્છાઓથી ઉદ્ભવે છે? તેથી, હિન્દુ લગ્નમાં જ્યારે તકરાર અને મતભેદો ઉદ્ભવે છે, ત્યારે તે સરળતાથી ઉકેલી શકાય છે. દંપતી એકબીજાને આત્મા માને છે, કારણ કે આત્મા શુદ્ધ, લિંગ રહિત, વયહીન અને સ્વાભાવિક રીતે દિવ્ય છે. વિવાહનો જ અર્થ છે 'નિઃસ્પર્શ', ટેકો આપવો, ટકાવી રાખવો, ટકાવી રાખવો'.

સ્વીકાર્ય છે કે, બંને પતિ -પત્નીએ આ ઉંચા તત્વજ્ઞાનને આત્મસાત કરવા માટે બલિદાન અને પ્રયત્નો કરવા પડે છે. તે રાતોરાત પ્રક્રિયા નથી, વધુ આજીવન, પવિત્ર પ્રતિબદ્ધતા છે. આ ફિલસૂફી છે જેણે વૈદિક લગ્નને હજારો વર્ષોથી ભવ્ય સફળતા આપી છે. માત્ર ભૌતિકવાદમાં તાજેતરના ઉદય, મુખ્યત્વે ઉપરછલ્લા અને ભૌતિક પરિબળો અને શરીરની સભાનતા પર આધારિત, આજના હિન્દુ લગ્નોને બગાડવાનું શરૂ કર્યું છે.

ઉપર જણાવેલ ભાવનાઓ, અને કેટલાક અન્ય, વાસ્તવિક લગ્ન સમારોહ દરમિયાન મંત્રોના જાપ દ્વારા પ્રતીકાત્મક રીતે દર્શાવવામાં આવ્યા છે અને મૌખિક રીતે ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે, જેના પગલાઓ આપણે આગળ વિચારીશું.

લગ્ન સમારોહ

(i) હરિદ્રાલેપનઆગલાનાખવામાં

લગ્નનાદિવસે, કન્યાના શરીર પર હળદર અને તેલની ક્રીમી પેસ્ટઆવે છે. આને ગુજરાતીમાં પીઠી ચોલ્લી અને સંસ્કૃતમાં હરિદ્રાલેપન તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. પ્રતીકાત્મક લાગણી એ છે કે જો કન્યા શ્યામ રંગની હોય, તો આ કોસ્મેટિક સારવાર તેને હળવા રંગ આપશે.

લગ્ન સમારોહ પૂર્વે, કન્યાના ઘરે ગણપતિ (ગણેશ) ની પૂજા વિધિની શુભ શરૂઆત તરીકે કરવામાં આવે છે, કારણ કે ગણપતિ શુભના દેવતા છે.

(ii) વર પ્રેક્ષા (વરરાજાનું સ્વાગત) વરરાજાનું સ્વાગત

કન્યાના ઘર અથવા લગ્ન મંડપના પ્રવેશદ્વાર પર કરવામાં આવે છે. કન્યા અને વરરાજા લગ્નની છત્ર (મંડપ) હેઠળ એકબીજા પર માળા મૂકે છે.

પછી એક વ્રતનું પઠન કરવામાં આવે છે, "મારી ફરજનું પાલન કરવામાં, અમારી આર્થિક બાબતોમાં, મારી શારીરિક તરસ પૂરી કરવા માટે, હું હંમેશા તમારી સલાહ લઈશ, તમારી સંમતિ લઈશ અને તેના પર કાર્ય કરીશ." આ પ્રતિજ્ઞા સ્વિકાર તરીકે ઓળખાય છે.

(iii) મધુ પારકા (મધ ઓફર)

કરે છેકન્યા વરરાજાને આવકારે છે અને તેને મધ, દહીં અને ઘી (સ્પષ્ટ માખણ) આપે છે, જે સૂચવે છે કે તેણી હંમેશા તેના વર્તનની મીઠાશથી તેને ખુશ કરશે. આ મિશ્રણમાં ખાટા રંગનો પણ સમાવેશ થાય છે, જે કડવાશનું પ્રતીક છે જે જીવન ક્યારેક લાવી શકે છે.

(iv) પાની ગ્રહણ (કન્યાના હાથની પ્રશંસા) કન્યાના

માતાપિતા વરરાજાને તેનો હાથ આપે છે અને તેને તેમની પુત્રીને તેની પત્ની તરીકે સ્વીકારવાની વિનંતી કરે છે. વરરાજા કન્યાને તેની પત્ની તરીકે સ્વીકારે છે અને તેને કપડાં અને ઘરેણાં સાથે રજૂ કરે છે.

(v) વૈવાહિક હોમા (પવિત્ર અગ્નિનું આમંત્રણ આપવું) પવિત્ર અગ્નિ મંગાવવામાં

આવે છે અને તેમાં પ્રસાદ રેડવામાં આવે છે. અગ્નિ (અગ્નિ) ભગવાન વિષ્ણુના મુખનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે અને મન, જ્ઞ knowledge અને સુખના પ્રકાશનું પ્રતીક છે અને ભગવાન વિષ્ણુ દેવી સાક્ષી તરીકે સેવા આપે છે.

(vi) શિલારોહન (પથ્થર પર પગ મૂકવો)

કન્યા પોતાનો જમણો પગ પથ્થર પર મૂકે છે. વરરાજા તેને કહે છે કે તે તેના ઘરમાં પથ્થરની જેમ મક્કમ રહે જેથી તેઓ સરળતાથી સમસ્યાઓનો સામનો કરી શકે.

(vii) લાજા હોમા (પવિત્ર અગ્નિમાં સુકા ચોખા) પવિત્ર અગ્નિને

અર્પણચાર અર્પણ કરવામાં આવે છે. કન્યાનો ભાઈ કન્યાના હાથમાં સુકા ચોખા મૂકે છે, જેમાંથી અડધો ભાગ વરરાજાના હાથમાં પડવાનો છે. મંત્રોનો જાપ કરવામાં આવે છે. કન્યા મૃત્યુના દેવ યમને પ્રાર્થના કરે છે કે તે વરરાજાને લાંબા આયુષ્ય, આરોગ્ય, સુખ અને સમૃદ્ધિ આપે.

(viii) સપ્તપદી (સાત પગલાં)

કન્યા અને વરરાજા પવિત્ર અગ્નિની આસપાસ સાત પગલાં લે છે. દરેક પગલા પર તેઓ ભગવાનના આશીર્વાદ લે છે. જ્યારે દંપતી સાત પગલાંઓ ચાલે છે ત્યારે તેઓ નીચેની સાત પ્રતિજ્ઞાઓ લે છે:

1. ચાલો આપણે ખોરાક અને જીવન જરૂરિયાતો તરફ આ પ્રથમ પગલું ભરીએ.
2. ચાલો તાકાત અને જોમ તરફ આ બીજું પગલું ભરીએ.
3. ચાલો સંપત્તિ અને સમૃદ્ધિ તરફ આ ત્રીજું પગલું ભરીએ.
4. ચાલો ઘરની આસપાસ સુખ મેળવવા માટે આ ચોથું પગલું ભરીએ.
5. ચાલો સંતાન માટે આ પાંચમું પગલું ભરીએ.
6. છ વર્ષોના સુખ અને સમય અનુસાર કાર્ય કરવા માટે આ છઠ્ઠું પગલું ભરીએ.
7. ચાલો આપણે આ જ ધર્મ અને આજીવન મિત્રતામાં વિશ્વાસ કરવા માટે આ સાતમું પગલું ભરીએ.

(ix) અગ્નિ પરિક્રમા (પવિત્ર અગ્નિની પરિક્રમા)

કન્યા અને વરરાજા ચાર વખત પવિત્ર અગ્નિની આસપાસ ફરે છે. પ્રથમ ત્રણ રાઉન્ડમાં કન્યા વરરાજા તરફ દોરી જાય છે અને ચોથા પર વરરાજા કન્યા તરફ દોરી જાય છે. દરેક રાઉન્ડ પહેલાં એક અર્પણ કરવામાં આવે છે. સમારંભનો આ ભાગ ગુજરાતીમાં મંગલ ફેરા તરીકે ઓળખાય છે.

(x) સૌભાગ્ય ચિન્હા (કન્યાને આશીર્વાદ)

વરરાજા કન્યાને તેના વાળના કપાળ પર અથવા તેના કપાળ પર કુમકુમ (સિંદૂર પાવડર) અથવા સિંદૂર મૂકીને અને તેને મંગળસૂત્ર (પવિત્ર હાર) આપીને આશીર્વાદ આપે છે.

(xi) સૂર્ય દર્શન (સૂર્ય તરફ જોવું)

વરરાજા સૂર્ય દેવતાની હાજરીમાં કન્યાને તેની પત્ની તરીકે સ્વીકારે છે. જો લગ્ન રાત્રે કરવામાં આવે છે, તો તે તેણીને ધ્રુવ નક્ષત્ર (અડગતાનો તારો) અને અરુંધતીના તારા (ભક્તિનો તારો) જોવા કહે છે. વરરાજા તેને તેના

પ્રેમ અને ફરજમાં અડગ રહેવાનું કહે છે, અને અરુઘતીની જેમ તેના પ્રત્યે સમર્પિત રહેવું ડષિ વશિષ્ઠનું હતું. કન્યા વરરાજાને કહે છે કે તે તેમના ઉદાહરણનું પાલન કરશે અને સમર્પિત રહેશે.

(xii) હૃદય સ્પર્શ (હૃદયને સ્પર્શ) વર

અને કન્યા એકબીજાના હૃદયને સ્પર્શે છે. કન્યા વરરાજાને કહે છે, "હું તારા હૃદયને મારા હૃદયથી સ્પર્શ કરું છું. ભગવાને તને મારા પતિ તરીકે આપ્યો છે. તારું હૃદય હવે મારું રહે. જ્યારે હું તારી સાથે વાત કરું ત્યારે કૃપા કરીને મને સંપૂર્ણ ધ્યાનથી સાંભળો." વરરાજા કન્યાને વ્રતનું પુનરાવર્તન કરે છે.

(xiii) અન્નપ્રશન ()

વરરાજાને ખવડાવવું કન્યા વરરાજાને ખવડાવે છે અને તેને કહે છે, "તમને આ મીઠો ખોરાક (પરંપરાગત રીતે કંસાર - ઘઉંના લોટ, ખાંડ અને ઘીથી બનેલો) ખવડાવવાથી હું તમારા હૃદયને સત્ય અને પ્રામાણિકતાના દોરાથી બાંધીશ. અને પ્રેમ. મારું હૃદય તારું રહેશે અને તારું હૃદય કાયમ મારું રહેશે."

(xiv) પૂર્ણાહુતિ (વિધિ પૂર્ણ)

પવિત્ર અગ્નિને અંતિમ અર્પણ કર્યા પછી, પુજારી કન્યા અને વરરાજાને આશીર્વાદ આપે છે. ફૂલોની પાંખડીઓ અને ચોખા મહેમાનોને વહેંચવામાં આવે છે, જે કન્યા અને વરરાજાને સ્નાન કરે છે. તેમના આશીર્વાદથી લગ્ન સમારોહ પૂર્ણ થાય છે. કન્યા અને વરરાજા હવે અલગ સંસ્થાઓ નથી પરંતુ એક સંકલિત વ્યક્તિત્વ છે જે દરેક રીતે તેમના જીવનને વહેંચશે.

(16) અંત્યેષ્ઠી (મૃત્યુ સંસ્કાર) ishષિઓધર્મસૂત્રો

અનેજીવનના અંતિમ ધ્યેયને લઈને સર્વસંમતિ પર હતા, જેને તેઓએ ચાર આશ્રમોમાં - જીવનના તબક્કામાં સૂચવ્યું હતું. કવિ કાલિદાસ તેમના ક્લાસિક, રઘુવંશ (1-8) માં જણાવે છે:

અગ્રણી"શૈશવે અભ્યસ્તવિદ્યાન્મ યૌવને વિષયાશિનામ;
વર્ધક્યે મુનિવૃત્તિનમ યોગેનન્તે તનુત્યજમ."

"બાળપણ દરમિયાન એક અભ્યાસ (બ્રહ્મચર્ય આશ્રમ), યુવાની (ગૃહસ્થ આશ્રમ) દરમિયાન તેની ઈચ્છાઓ પૂરી કરે છે, વૃદ્ધાવસ્થા (વનપ્રસ્થ આશ્રમ) દરમિયાન શાંત ચિંતન માટે સાંસારિક પ્રવૃત્તિનો ત્યાગ કરે છે અને પછી ઈશ્વર-સાક્ષાત્કાર માટે પ્રયત્ન કરે છે, ત્યારબાદ તે પોતાનું શરીર છોડી દે છે."

અંત્યેષ્ઠિ એ હિન્દુના જીવનમાં અંતિમ સંસ્કાર છે. યજુર વેદ વિવાહને સોળમો સંસ્કાર માને છે જ્યારે igઁવેદ અંત્યેશી માને છે. તેમ છતાં તેના સંબંધીઓ દ્વારા વ્યક્તિના મૃત્યુ પછી કરવામાં આવે છે, તે મહત્વનું છે કારણ કે આગામી વિશ્વનું મૂલ્ય વર્તમાન કરતા વધારે છે.

અંતિમ વિધિઓ બ્રાહ્મણ પૂજારીઓની મદદથી સાવચેતીપૂર્વક કરવામાં આવે છે.

મૃત્યુ પછીની પ્રથમ વિધિ મૃત વ્યક્તિના મો inામાં થોડા તુલસીના પાન અને પાણીના થોડા ટીપાં મૂકવાની છે. તે પછી તે ફ્લોર પર નાખવામાં આવે છે જે પવિત્ર ગાયનું છાણ લગાવીને શુદ્ધ કરવામાં આવે છે.

જૂના કપડાં કા removed નાખવામાં આવે છે અને શરીરને પવિત્ર પાણીથી સ્નાન કરવામાં આવે છે. પછી શરીરને એક નવા, નિરંકુશ, કાપેલા કાપડ (કફાન) ના એક ટુકડાથી covered ાંકી દેવામાં આવે છે. તે પછી જ્યુટના તારથી બંધાયેલા વાંસના વાંસથી બનેલા બીયર (નાનામી) પર નાખવામાં આવે છે.

જૂના કપડામાટેનો મૂળ સંદેશ સંસ્કૃત શ્લોકમાંથી મેળવી શકાય છે:
ઉતારવા"ધાણી ભૂમાઉ પશાવશ્ચ ગોષ્ઠે,
નારી ગૃહદેવેર સખી સ્મશાન,
દેહશ્ચિત્યમ પરલોકા મરગે,
ધર્મનુગો ગચ્છતી જીવ એકાહ."

"સંપત્તિ દફનાવવામાં આવશે, cattle ોર પેનમાં રહેશે, (તેની) પત્ની તેની સાથે દરવાજા સુધી જશે, મિત્રો તેની સાથે સ્મશાન સુધી જશે, અંતિમ સંસ્કાર સુધી શરીર આવશે, પરંતુ આગલા માર્ગ પર વિશ્વ, જીવ એકલા જાય છે (તેના કર્મો સાથે)."

આ સંસ્કાર આધ્યાત્મિક શક્તિમાં વધારો કરે છે અને આમ મૃતકના સંબંધીઓ દ્વારા દુ suffered અને દુ hurt ખને નોંધપાત્ર રીતે દૂર કરે છે.

કુટુંબના સભ્યો પછી ભગવાનના નામનો જપ કરતી વખતે મૃતદેહને સ્મશાનગૃહમાં લઈ જાય છે. 'રામ બોલો ભાઈ રામ' સૌથી સામાન્ય રીતે ઉચ્ચારવામાં આવતો શબ્દસમૂહ છે. બંગાળમાં તે છે 'હરિ બોલ, હરિ બોલ.' મૃતદેહને અંતિમ સંસ્કાર પર મૂક્યા પછી, તેના પર ઘી રેડવામાં આવે છે અને નજીકના સંબંધી દ્વારા આગ લગાડવામાં આવે છે. પૂજાના એક સ્વરૂપ તરીકે તલ પણ આગ પર છાંટવામાં આવે છે.

અંતિમ બે પગલા દેખીતી રીતે શક્ય નથી જ્યાં ઇલેક્ટ્રિક ભઠ્ઠાનો ઉપયોગ અંતિમ સંસ્કાર માટે કરવામાં આવે છે. વિવાહ સમારોહમાં પ્રગટાવવામાં આવતી અગ્નિ પાછળથી, પરંપરા મુજબ, ઘરે લઈ જવામાં આવી અને જીવનભર વેદીમાં સળગાવવામાં આવી. આ સૂચવે છે કે વિવાહિત જીવન એકસાથે જીવનની વિકટ પરિસ્થિતિઓમાંથી પસાર થવાનું હતું. જ્યારે જીવનસાથીમાંથી એકનું અવસાન થયું, ત્યારે અગ્નિ (અગ્નિ) કુસિબલ અથવા વાસણમાં સ્મશાનગૃહમાં લઈ જવામાં આવ્યો, જ્યાં તેનો ઉપયોગ ચિત્ત પ્રગટાવવા માટે કરવામાં આવ્યો. આ વિવાહનો અંત અને અગ્નિ (અંત્યેષ્ટિ) સંસ્કારની શરૂઆતનું પ્રતીક છે.

ધાર્મિક વિધિઓ અને પાલન જે પછી અનુસરવામાં આવે છે તે વિવિધ જૂથો અને ગુજરાતના ભાગોમાં બદલાય છે.

અંતિમ સંસ્કાર દ્વારા, શરીરના પાંચ મૂળભૂત ઘટકો - પૃથ્વી (પૃથ્વી), જલ (પાણી), તેજ (અગ્નિ), વાયુ (પવન) અને આકાશ (જગ્યા) બ્રહ્માંડમાં પરત કરવામાં આવે છે, આમ કોસ્મિક જાળવી રાખે છે. સંતુલન. બધા સંસ્કારો આધ્યાત્મિક લક્ષી છે. જો કે, કેટલાક એક રીતે અથવા અન્ય રીતે પર્યાવરણને સીધો લાભ આપે છે.

પાછલા દાયકામાં વૈજ્ઞાનિકોએ આનો અહેસાસ કરવાનું શરૂ કર્યું છે. તેઓએ ધ્યાન દોર્યું છે કે મૃતકોના નિકાલ માટે દાહ, ઉદાહરણ તરીકે, શ્રેષ્ઠ, સૌથી અસરકારક અને પર્યાવરણીય રીતે સમજદાર પદ્ધતિ છે. દફન અવકાશ અને ભૂગર્ભજળના દૂષણની પ્રચંડ સમસ્યાઓ તરફ દોરી જાય છે. પ્લેગ અને ધીમા વાયરસ રોગોથી સંક્રમિત લાશો વેક્ટર્સને ચેપ લગાડે છે જે તેમને સીધો ખવડાવે છે. આ આખરે મનુષ્યોને અસર કરે છે. તાજેતરમાં ઇંગ્લેન્ડમાં, રોગગ્રસ્ત cattle ોરને પણ અગ્નિદાહ આપવાનું શાણપણ સમજાયું છે, ખાસ કરીને જેઓ પાગલ ગાયના રોગથી પીડિત છે.

અસ્થિ સંચયન

અગ્નિસંસ્કાર પછી, રાખ અને શેષ હાડકાં (અસ્થિ) એક કળશમાં એકત્રિત કરવામાં આવે છે. કેટલાક સમુદાયોમાં તેમને દૂધ અને પવિત્ર પાણીથી ધોવાનો રિવાજ છે. ત્યારબાદ આ કળશને ગંગા, નર્મદા જેવી પવિત્ર નદી અથવા અલ્હાબાદની ત્રણ નદીઓ ગંગા, યમુના અને સરસ્વતીના પવિત્ર સંગમ પર લઈ જવામાં આવે છે, જે ત્રિવેણી સંગમ તરીકે ઓળખાય છે.

સુતક (અષાઘય) - અશુદ્ધિ

આ દસથી તેર દિવસનો સમયગાળો છે, જે દરમિયાન પરિવારના નજીકના સભ્યો પૂજા, આરતી અને થાલ જેવી તેમની વ્યક્તિગત દૈનિક ધાર્મિક વિધિઓ કરતા નથી. તેમની અંગત પૂજા તેમના વતી કરવા માટે મિત્રને આપવામાં આવે છે. પરિવારના સભ્યો મંદિરમાં દર્શન માટે જઈ શકે છે. આ સમયગાળા દરમિયાન, મૃતકો દ્વારા અક્ષરધામની પ્રાપ્તિ માટે ધાર્મિક ગ્રંથો અને ભક્તિ ગીતો અનુક્રમે પઠન અને ગાવામાં આવે છે.

અગિયારમા, બારમા કે તેરમા દિવસે, સંબંધીઓ સ્થાનિક મંદિરમાં ભગવાનને પીતરુ (પૂર્વજોનું) ચૂકવવા માટે થાલ (ખોરાક) અર્પણ કરે છે.

સામાન્ય હિન્દુ માન્યતા છે કે આત્મા શરીર છોડતાની સાથે જ તે બીજા શરીરને અપનાવે છે જેના અંગો દિવસે દિવસે વધતા જાય છે. મૃત્યુ પછી દસમા દિવસે આ 'વચગાળાનું' શરીર સંપૂર્ણપણે વધે છે. મૃતકનો દીકરો પીંડા આપે છે - ઘઉંના લોટ અને પાણીથી બનેલા ખાદ્ય દડા - વધતા અંગો માટે, દૈનિક દિવસે અથવા બધા દસમા દિવસે એકસાથે. એવું માનવામાં આવે છે કે, આજદિન સુધી, મૃતક હજી પણ આ વિશ્વ સાથેના તેના સંબંધોને ચાલુ રાખે છે.

Therefore the deceased is termed preta, which means one who has departed, but who has not yet reached the other world.

On the eleventh day, Brahma, Vishnu, Rudra and Yama are invoked, with Vishnu as the special witness. In their presence the deceased is offered pindas. On the twelfth day the departed soul is given away to the other world, where he then resides with his forefathers. As soon as he reaches the other world he is released from his preta body.

The relatives are then freed from the sutak and can then perform their daily puja.

These rites are also samskaras on the soul to lead it to God.

An associated rite after cremation, generally practiced in India, is for one or more male members of the deceased to shave their heads. Some communities eat only simple foods for a fixed number of days.

Sajjaa

In Gujarat the family members then perform the sajjaa ritual. In this, they offer a cow, a cot, utensils, food grains, a set of clothes and footwear and anything else that the deceased used to a Brahmin. The Brahmin performs a ritual and takes the objects, symbolically to send them to the deceased for his use in the next world.

But if it is a family or caste tradition to perform the sajjaa, this can be done at the nearest mandir and the objects are offered to the Lord Himself.

Another alternative which is becoming popular is the jivitkriya. It is the same as the sajjaa, except it is performed by a person while alive - as the name implies. " The jivitkriya imbues a feeling of contentment in the individual since he/she witnesses it.

Conclusion

In the past the sixteen Hindu samskaras formed an integral part of Hindu life. Today, with the encroachment of modern living, especially in urban India, only a few of them have survived: chaul, upanayan, vivaha and antyeshti. Yet these samskaras, with their spiritual import, holistically 'samskarize' (edify) all aspects of an individual's life. Since each samskara ritual makes the individual the focus of the occasion, he/she is psychologically boosted.

This strengthens the individual's self-esteem and enriches interaction with those around. The samskaras bring together family members, close relatives and friends, hence increase the cohesiveness of the family unit. Therein the unit harmonizes and strengthens the social structure. The consequence of this is a healthy society with a strong cultural identity which easily refines, boosts and perpetuates its traditional beliefs, customs, morals and values. This has been one of the key reasons for the Hindu Dharma withstanding the rigors and onslaughts of foreign incursions and upheavals through the ages.

The ancient rishis and sages enjoined the sixteen samskaras for the eternal benefit of mankind through their direct experience with the Divine. They wove them into the fabric of daily life of the Hindu. They are 'outward acts,' from pre-birth to post-death, for inward or spiritual grace. Today, the key samskara which will determine the cohesion and perpetuation of Hindu traditions anywhere in the world is vivaha, if observed sincerely with its pristine and lofty sentiments.